

ევროკავშირის ახალი წევრი და კანდიდატი ქვეყნების რეგიონული საინოვაციო პოლიტიკა: სლოვაკეთი და თურქეთი

ოლეგ შატბერაშვილი

ასოციაცია ევროპული გამოკვლევები საქართველოს ინოვაციური განვითარებისთვის, თავმჯდომარე

1. შესავალი

რეგიონული საინოვაციო პოლიტიკა ევროკავშირის მრავალდონიანი საინოვაციო პოლიტიკის ერთ-ერთი ძირითადი შემადგენელი და განვითარების მძლავრი ინსტრუმენტია¹. შესაბამისად, ევროინტეგრაციის პროცესში მონაწილე ქვეყნებისთვის ამ პოლიტიკის შემუშავება და განხორციელება სერიოზული გამოწვევაა, რომელსაც ქვეყანამ აუცილებლად უნდა უპასუხოს. ეს სრულად ეხება საქართველოსაც, სადაც რეგიონული საინოვაციო პოლიტიკაზე საუბარი ჯერ კიდევ 2010 წელს დაიწყო², მაგრამ პრაქტიკული ნაბიჯები არ გადადგმულა. აქედან გამომდინარე, ჩვენთვის საინტერესოა ევროკავშირის ქვეყნების რეგიონული საინოვაციო პოლიტიკის შემუშავებისა და განხორციელების გამოცდილება. განსაკუთრებით საინტერესოა ყოფილი სოციალისტური ბლოკის ქვეყნები, რომლებიც ევროკავშირის წევრები გახდნენ და, აგრეთვე, წევრობის კანდიდატი ქვეყნები. ამ მიზნით ჩვენ ავირჩიეთ ორი ქვეყანა - სლოვაკეთი (წევრი) და თურქეთი (კანდიდატი). ამ არჩევანის დასაბუთება სტატიის ძირითად ნაწილშია მოყვანილი.

2. სლოვაკეთი

2.1. რეგიონული საინოვაციო პოლიტიკის საერთო მიმოხილვა

სლოვაკეთი (ნახ. 1) დაახლოებით იგივე ზომისა და მოსახლეობის მქონე ქვეყანაა, როგორც საქართველო (ფართობი - 49 ათ. კმ², მოსახლეობა - 5,300 ათ. კაცი). ისევე, როგორც საქართველომ, მან წინა საუკუნის 90-იან წლებში გაიარა სოციალისტურ-ცენტრალიზებული ეკონომიკიდან საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლის ყველა სიმძნელე. ერთადერთი, რასაც ჩეხოსლოვაკიის დაშლის პროცესში სლოვაკეთი გადაურჩა, იყო ომი.

სლოვაკეთში ყველაზე განვითარებული რეგიონებია ბრატისლავა და ტრნავა, რომელსაც მოსდევს ჟილინა. ამ რეგიონებმა ყველაზე მეტი პირდაპირი უცხოური ინვესტიცია მიიღეს,

¹ ო. შატბერაშვილი. მრავალდონიანი საინოვაციო პოლიტიკა ევროკავშირში და ევროინტეგრაცია. წიგნში „მრავალდონიანი საინოვაციო პოლიტიკა და ევროინტეგრაცია“. რედაქტორები: ი. გოგოძე, ო. შატბერაშვილი. ეგსიგ. თბილისი. 2010. (www.inovdev.ge).

² საქართველოს მთავრობის დადგენილება №172, 25 ივნისი 2010 წელი. საქართველოს რეგიონული განვითარების 2010–2017 წწ. სახელმწიფო სტრატეგიის დამტკიცებისა და საქართველოს რეგიონული განვითარების სამთავრობო კომისიის შექმნის შესახებ. სტრატეგიაზე მუშაობდა ჯგუფი რევაზ კაკულიას, კობა კიკაბიძისა და სხვათა შემადგენლობით.

განსაკუთრებით ავტომობილების მშენებლობაში. ფოლქსვაგენმა, პეჟო-სიტროენმა და კია მოტორსმა იმდენად დიდი ინვესტიციები განახორციელეს, რომ სლოვაკეთი მსოფლიოს უმსხვილეს ავტომწარმოებელ ქვეყანათა შორის აღმოჩნდა. ამ სამ რეგიონში მძლავრი მანქანათმშენებლობის კლასტერებია შექმნილი, რომელთა სათავეში ტრანსნაციონალური კორპორაციების სლოვაკური განყოფილებები დგანან. ნაკლებად განვითარებულია რეგიონები: ბანსკა ბისტრიცა, პრემოვი და კოშიცე. ჩვენი მიზნებისთვის განგებ ავარჩიეთ ერთ-ერთი მათგანი, კერძოდ ბანსკა ბისტრიცა, რადგანაც ჩვენთვის საინტერესო იყო მისი ადგილობრივი ინიციატივებისა და საკუთარ ძალებზე დაყრდნობით მოქმედება.

საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლის გარდამავალ პერიოდში რთულ მდგომარეობაში აღმოჩნდა კარგად განვითარებული მძიმე მანქანათმშენებლობა, ძლიერ შემცირდა სახელმწიფო ხარჯები კვლევასა და განათლებაზე. ევროკავშირში შესვლის მომენტისთვის კვლევასა და შემუშავებაზე ხარჯები მშპ-ს 0,48% შეადგენდა, ხოლო ბიზნეს სექტორის კმ ხარჯები - მშპ-ს მხოლოდ 0,2%. შესაბამისი რიცხვები საშუალოდ ევროკავშირში იყო 2,01% და 1,25%. აქედან - სუსტი კავშირები წარმოებასა და მეცნიერებას შორის და, შესაბამისად, განვითარების ყველა იმედის დაკავშირება არაკვლევით ინოვაციასთან.

ნახ. 1. სლოვაკეთი ევროპის ცენტრში³

ამავე დროს, სლოვაკეთში მსს განვითარების სააგენტო უკვე 1993 წელს იყო შექმნილი (National Agency for Development of Small and Medium Enterprises (NADSME)). 2003 წელს შეიქმნა რეგიონული განვითარების სააგენტოების ქსელი (25 სააგენტო) (Integrated Network of Regional Development Agencies), ძირითადად, მშენებლობისა და რეგიონული განვითარების სამინისტროს (Ministry of Construction and Regional Development) ინიციატივით, თუმცა, ზოგიერთი - ადგილობრივი მმართველობის ინიციატივითაც. ამ ორგანიზაციებს

³ წყარო: Slovak Investment & Trade Development Agency

საქმიანობაში ძლიერი ინოვაციური შემადგენელი ჰქონდათ. 2007 წელს შეიქმნა სლოვაკეთის *ინოვაციისა და ენერჯის სააგენტო* (Slovak Innovation and Energy Agency), რომელმაც 2009 წლიდან *რეგიონული საინოვაციო ცენტრების* (Regional Innovation Centres) ქსელის შექმნა დაიწყო. გარდა ამისა, უკვე 1992 წლიდან დაიწყო *რეგიონული საკონსულტაციო და საინფორმაციო ცენტრების* (Regional Advisory and Information Centres (RAIC)) და *ბიზნეს ინოვაციის ცენტრების*, აგრეთვე, *ბიზნეს-ინკუბატორების* (Business Innovation Centres and Business Incubators (BIC/BI)) და *პირველი კონტაქტის ცენტრების* (First Contact Points) შექმნა.

ამჟამად ეს მრავალრიცხოვანი ცენტრები ქვეყნის მთელ ტერიტორიას ფარავენ. ზემოაღწერილ ორგანიზაციებს საკუთარი შემოსავლებიც გააჩნიათ, მაგრამ, დიდწილად, ისინი დახმარებას იღებენ როგორც ევროკომისიიდან (სტრუქტურული ფონდები), ასევე ადგილობრივი თვითმმართველობებისა და ცენტრალური ხელისუფლებისაგან. საშუალოდ, საჯარო სახსრებზე მათი დამოკიდებულება 60%-ა. *რეგიონული საკონსულტაციო და საინფორმაციო ცენტრები* არ არიან მოგებაზე ორიენტირებულნი. მათ ასოციაციების სამართლებრივ-ორგანიზაციული სტატუსი აქვთ. მრავალი ცენტრი ადგილობრივი თვითმმართველობების ინიციატივით შეიქმნა და ზოგიერთი მათგანის მფლობელებიც ისინი არიან.

ადგილობრივ თვითმმართველობებს კორპორაციული გადასახედების 40% ადგილზე დატოვების შედეგად გააჩნიათ საკმარისი სახსრები რაც მათ ბიზნესის განვითარებისკენ უბიძგებს. ადგილობრივი თვითმმართველობები ხშირად უძრავი ქონების მსხვილი მესაკუთრეებიც არიან, რაც მათ საშუალებას აძლევს განკარგონ ქონება, აგრეთვე შეიძინონ და გაყიდონ ქონება ბიზნესის განვითარების ინტერესებიდან გამომდინარე. მათ სხვა ბერკეტებიც გააჩნიათ - ბიზნესზე ზედამხედველობა, ინფრასტრუქტურის განვითარება და განკარგვა, საზოგადოებრივი მომსახურება (წყალმომარაგება, კანალიზაცია, გარე განათება და ა.შ.). მათ შეუძლიათ შევიდნენ სახელშეკრულებო ურთიერთობაში სხვა ადმინისტრაციულ ინსტიტუტებთან, მათ შორის სხვა თვითმმართველობებთან და კერძო ორგანიზაციებთან. ამ ბერკეტების გამოყენებითა და ზემოაღწერილი ბიზნესის ხელშემწყობი ორგანიზაციების დახმარებით თვითმმართველობებმა, თანდათან, უფრო რთული წარმონაქმნების - ინდუსტრიული პარკების დაგეგმვა და ფორმირება დაიწყეს⁴.

2.2. ინდუსტრიული პარკები და კლასტერები

ამჟამად, სლოვაკეთში დაახლოებით 20 ინდუსტრიული პარკი არსებობს. მათი პროფილი, დანიშნულება, სიდიდე და ეფექტიანობა სხვადასხვაა. მაგრამ, უნდა ითქვას, რომ ყველა პარკი რთული ობიექტია (იხ. ნახ. 2. - ინდუსტრიული პარკი დეტვა), რომლის შექმნა

⁴ Ľubica Lesáková. Establishing Industrial Parks for the Development of the Slovak Economy http://kgk.uni-obuda.hu/system/files/2_LubicaLesakova.pdf

თვითმმართველობისგან მაღალ კომპეტენციასა და ინვესტორებთან, ასევე ცენტრალურ ხელისუფლებასთან, რთული მოლაპარაკების უნარს მოითხოვს. დახმარების მისაღებად *სლოვაკეთის ინვესტიციებისა და ვაჭრობის განვითარების სააგენტოში* (Slovak Investment & Trade Development Agency, SARIO) წინადადების შეტანის უფლება, 2001 წლის ინდუსტრიული პარკების მშენებლობის შესახებ კანონის (Act No 193/2001 On support for the establishment of industrial parks in Slovakia) თანახმად, მხოლოდ თვითმმართველობას აქვს. ამავე დროს თვითმმართველობა დახმარების ერთადერთი უფლებამოსილი მიმღებია.

ყველაზე დიდ, ზაჰორიეს პარკს 1,300 ჰა ფართობი უკავია, შედარებით მცირეებს - რამდენიმე ჰა. ზოგიერთი, მაგალითად, ზაჰორიეს (Zahorie) პარკი, რომელსაც „ვეროველის“ უწოდებენ, განკუთვნილი იყო „ფოლქსვაგენ სლოვაკიას“ მაკომპლექტებლების მიმწოდებელი კომპანიებისთვის და სათანადოდ „ფოლქსვაგენის“ მიერ იყო დაფინანსებული, სხვები - ადგილობრივი ინვესტორების მიერ. პარკებში ინვესტორს ხვდება მზა ინფრასტრუქტურა, არენდის ან მშენებლობისათვის ხელსაყრელი პირობები. ამდენად, პარკები ინვესტორთა მოზიდვის და სამუშაო ადგილების წარმოქმნის ეფექტიანი მექანიზმია. თითოეულში ათასობით მუშახელია დასაქმებული.

კიდევ უფრო რთულ და სერიოზულ დაგეგმვას მოითხოვს საწარმოო კლასტერების განვითარების ღონისძიება. სლოვაკეთში თვითმმართველობები ამასაც წარმატებით ართმევენ თავს. ამჟამად სლოვაკეთში დაახლოებით 25 კლასტერია, რომელთაგან ზოგიერთი ნახ. 3-ზეა ნაჩვენები.

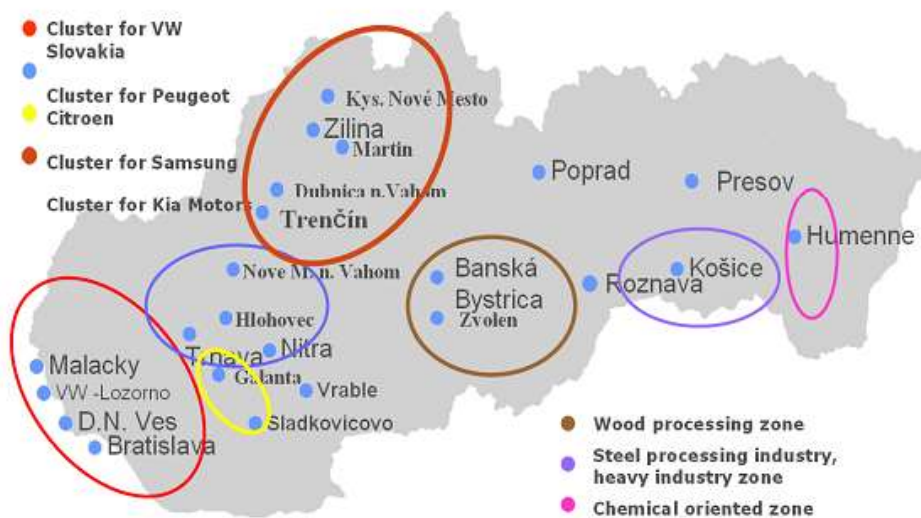

ნახ. 2. ინდუსტრიული პარკი „დეტვა“

ზოგიერთი კლასტერი წარმოიქმნა დიდი ინვესტორის შემოსვლის შედეგად, რომელსაც სჭირდებოდა ნაწილებითა და კომპონენტებით მომმარაგებელი მრავალრიცხოვანი ახლომდებარე საწარმოები. ასეთებია „ფოლქსვაგენის“ ავტომშენებლობის კლასტერი ბრატისლავას, „პეჟოსა“ და „სიტროენის“ კლასტერები ტრნავა-ნიტრას, ხოლო „სამსუნგის“ და

„კია მოტორსის“ კლასტერი ტრენჩინ-ჟილინას რეგიონებში. მსხვილ ავტოქარხნებში ათასობით ადამიანია დასაქმებული. წარმოების მაკომპლექტებლებით უზრუნველსაყოფად მათთან კონტრაქტით ათობით ელექტროტექნიკური, ლითონგადამამუშავებელი, პლასტმასის დამამუშავებელი და სხვა მცირე და საშუალო საწარმო უნდა მუშაობდეს. სასურველია, რომ ისინი ძირითად წარმოებასთან და ერთმანეთთან გეოგრაფიულად ახლოს მდებარეობდნენ. ამ შემთხვევაში გაადვილებულია თანამშრომლობა და მცირდება სატრანსპორტო ხარჯები. კლასტერის წარმოქმნის მოტივიც ესაა. როგორც ზემოთ ავლნიშნეთ, მსხვილმა ინვესტორებმა თვითონ იზრუნეს ასეთი სატელიტი ფირმების მოზიდვაზე, მათ შორის ინდუსტრიული პარკების შექმნით. მათ დაარწმუნეს მაკომპლექტებელი კომპანიები, რომ სლოვაკეთში მათი საქმიანობა მომგებიანი იქნებოდა. ადგილობრივი მმართველობა ხელს უწყობდა გეგმების შემუშავებასა და განხორციელებას, მიწის გამოყოფას. იგი შუამავლობდა ცენტრალურ ხელისუფლებასთან, რათა ინფრასტრუქტურის მოსაწყობად მიეღო დახმარება (როგორც ავლნიშნეთ, კანონის თანახმად, მხოლოდ მას აქვს უფლება მიიღოს ასეთი დახმარება).

ზემოაღნიშნული საავტომობილო კლასტერების შემთხვევაში კიდევ ერთი თავისებურებაა აღსანიშნავი: ამ საწარმოებისთვის საჭირო კვლევითი სამუშაოები ტარდება სლოვაკეთის გარეთ, კომპანიების ცენტრალურ სტრუქტურებში. ადგილობრივი უნივერსიტეტები და კვლევითი ორგანიზაციები მხოლოდ მუშაობის დაწყების შემდეგ, თანდათან, ერთვებიან კლასტერის საქმიანობაში. თუმცა, ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ ინვესტორებისთვის რეგიონების არჩევისას ადგილობრივი უნივერსიტეტებისა და კვლევითი ორგანიზაციების არსებობა და ხარისხი მნიშვნელოვან მიმზიდველობის ფაქტორს წარმოადგენდა.

ნახ. 3. ინდუსტრიული ზონები და საწარმოთა კლასტერები სლოვაკეთში⁵
 ეს მსხვილი კლასტერები, აგრეთვე *მწვანე ინვესტირების* მაგალითებია⁶.

⁵ წყარო: Slovak Investment & Trade Development Agency
⁶ მწვანე ინვესტირება - ინვესტირება, როდესაც ინვესტორი მანამდე არარსებულ ობიექტებს ქმნის (განსხვავებით ყავისფერი ინვესტირებისგან, რომელიც არსებული ობიექტების შექმნას ნიშნავს).

2.3. თვითმმართველობის ინიციატივები

არსებობს კლასტერის წარმოქმნის სხვა შემთხვევებიც, კერძოდ, როდესაც კლასტერი მთლიანად დაიგეგმა თვითმმართველობის მიერ საწარმოთა განვითარების ზემოხსენებული ცენტრების (RAIS, BIC, RDA და სხვ.) თანამონაწილეობით. ასეთია, მაგალითად, ბანსკა ბისტრიცას რეგიონში I-ლი სლოვაკური საინჟინრო კლასტერი (იხ. ნახ. 3).

ბანსკა ბისტრიცა სლოვაკეთის შედარებით ნაკლებად განვითარებულ რეგიონს მიეკუთვნება. 2008 წელს, როდესაც კლასტერი დაიგეგმა, სულზე შემოსავალი რეგიონში ევროკავშირში საშუალოს 55% შეადგენდა, ხოლო სლოვაკეთში სულზე შემოსავალი ევროკავშირში საშუალოს 75% შეადგენდა. რეგიონის ფართობი 9,450 კმ², მოსახლეობა - 650 ათ. ესაა დიდწილად სოფლის მეურნეობის რეგიონი (მოსახლეობის სიმჭიდროვე 69 კაცი /1 კმ²). მისი ტერიტორიის 49% ტყეს უკავია. მთავარი სექტორებია: სოფლის მეურნეობა, მეტალურგია, მანქანათმშენებლობა, ხის დამუშავება, ქიმია და ფარმაცია, მინის და კერამიკის წარმოება, კვების მრეწველობა, საინფორმაციო ტექნოლოგიები და ტურიზმი.

ბანსკა ბისტრიცას რეგიონის კლასტერში 22 ორგანიზაცია გაერთიანდა. მათ შექმნეს საბჭო, რომელშიც ყველა ორგანიზაციიდან თითო წევრი შევიდა. კლასტერი იურიდიულად საწარმოთა ასოციაციას წარმოადგენს. შემადგენლობა ასეთია: ბანსკა ბისტრიცას თვითმმართველობა, 10 მანქანათმშენებელი კომპანია, კვლევითი ინსტიტუტი, ტექნიკური უნივერსიტეტი, საკონსულტაციო კომპანია, 8 საინჟინრო კოლეჯი, რომელთა ძირითადი გაცხადებული მიზნებია:

- საინჟინრო საქმის პოპულარიზაცია;
- კვლევის, შემუშავებისა და ინოვაციის ხელშეწყობა;
- ადამიანური რესურსის განვითარება;
- მომარაგებისა და გასაღების ჯაჭვების განვითარება;
- ახალ ტექნოლოგიებსა და მანქანებში ინვესტიციების ხელშეწყობა;
- უნივერსიტეტებთან და კვლევით ცენტრებთან თანამშრომლობის გაძლიერება.

ამასთანავე, ბანსკა ბისტრიცას რეგიონის კლასტერის სტრატეგიული მიმართულებებია:

1. მანქანები სოფლის მეურნეობისა და სატყეო სექტორისთვის;
2. მანქანები მშენებლობისა და ტრანსპორტის სექტორებისთვის;
3. ენერგეტიკული დანადგარები, განკუთვნილი ბიომასის გამოყენებისა და სხვა განახლებადი წყაროებისთვის.

კლასტერის დაგეგმვა სტრატეგიულ ხედვას საჭიროებს. შესაბამისად, ბანსკა ბისტრიცას თვითმმართველობამ დაამტკიცა, რომ მას მაღალი კომპეტენცია გააჩნია. იგი წლების

განმავლობაში კლასტერის მართვის ხარჯების დიდ ნაწილს (40%) ფარავს და შემდგომ განვითარებაზე მუშაობს, კერძოდ:

- დეტვაში ინდუსტრიული პარკის დასრულება;
- დეტვას პარკში საინჟინრო-ინოვაციური ცენტრის შექმნა;
- საერთო სარგებლობის საცდელი ლაბორატორიების შექმნა;
- თვითმმართველობასთან არსებული კვლევითი ინსტიტუტის დაფუძნება და სხვა.

2013 წელს კლასტერების ევროპულ კონკურსში I-ლმა სლოვაკურმა საინჟინრო კლასტერმა ბრინჯაოს მედალი მოიპოვა (სულ 8 სლოვაკურმა კლასტერმა მიიღო ბრინჯაოს მედალი).

3. თურქეთი

3.1. ზოგადი მიმოხილვა

თურქეთს ევროინტეგრაციის დიდი გამოცდილება გააჩნია, თანაც საქართველოს უახლოესი მეზობელი ქვეყანაა. იგი მასშტაბებით მკვეთრად განსხვავდება საქართველოსგან (მოსახლეობა - 76,7 მლნ., ტერიტორია - 783,600 კმ², მშპ (PPP)⁷ - 1,4 ტრილიონი დოლარი, მშპ სულზე (PPP) - 18,400 აშშ დოლარი), თუმცა რამდენიმე მიზეზით ჩვენთვის მაინც საინტერესოა.

პირველი ისაა, რომ თურქეთმა სულ ახლახან გაიარა ევროინტეგრაციის რთული პროცესის დიდი ნაწილი, რომელიც საქართველოს გასავლელი აქვს. ეს პროცესი ახლაც გრძელდება. თურქეთი 1963 წლიდან ევროკავშირის ასოცირებული წევრია, 1995 წლიდან - ევროპული საბაჟო კავშირის წევრი, ხოლო 2005 წლიდან - ევროკავშირის წევრობის კანდიდატი ქვეყანა. ეს პროცესი ფაქტიურად ჩვენ თვალწინ მიმდინარეობს, საქართველოს მოსახლეობის დიდი ნაწილი, ამა თუ იმ მიზეზით, ხშირად მოგზაურობს თურქეთში და ცვლილებებს თვალნათლივ ხედავს. მეორე ისაა, რომ თურქეთმა, გადმოიღო რა ევროპული გამოცდილება, ძალიან ბევრი გააკეთა საინოვაციო პოლიტიკის რეალიზაციის, მათ შორის რეგიონული საინოვაციო პოლიტიკის მიმართულებით.

სლოვაკეთისგან განსხვავებით, თურქეთში რეგიონული თვითმმართველობა ზედა დონეებზე არ არსებობს. 12 მსხვილ რეგიონს (1-ლი დონის - EU NUTS-1) და 26 ქვერეგიონს (მე-2 დონის - EU NUTS-2) მართავენ ცენტრალური ხელისუფლების მიერ დანიშნული ადმინისტრაციები. არჩეული მმართველობა მხოლოდ მუნიციპალურ დონეზე ფორმირდება. ამდენად,

⁷ Purchase Power Parity - ექვივალენტი მსყიდველობითუნარიანობის გათვალისწინებით (და არა მხოლოდ ეროვნული ვალუტისა და აშშ დოლარის გადაყვანის ოფიციალური კურსის).

ინციატივები „ქვემოდან ზემოთ“, ამ სიტყვების სრული მნიშვნელობით, არ არსებობს. ადგილობრივი განვითარების პრობლემების გამოვლენა და გადაწყვეტა ცენტრალური ხელისუფლების ამოცანაა. იგი ამ ამოცანას **26 რეგიონული განვითარების სააგენტოს** მეშვეობით ახორციელებს. 2006 წლიდან რეგიონული განვითარების სააგენტო ყოველ ქვერეგიონშია შექმნილი და *განვითარების სამინისტროს* ექვემდებარება. ბოლო დრომდე ინოვაციური განვითარების საკითხები საერთო რეგიონული განვითარების ნაწილს წარმოადგენდა და ცალკე არ იხილებოდა. მიუხედავად ამისა ინოვაციური განვითარების ზოგიერთი მექანიზმი დიდი ხანია მოქმედებს.

ნახ. 4. თურქეთის 12 რეგიონი (NATS-1 დონე)

3.2. ტექნოლოგიური, ორგანიზაციული და თავისუფალი ზონები

2001 წელს მიღებული იყო კანონი *ტექნოლოგიების განვითარების ზონების (ტექნოპარკების)* შესახებ. ამჟამად 34 ზონაა დაფუძნებული (მაგალითი იხ. ნახ. 5. - ანტალიის ტექნოპარკი), რომელთაგან 16 მუშაობს. 6 ზონაა ანკარაში, 5 - სტამბოლში, კოჩაელიში - 4, იზმირში - 3. ნახ.6.-ზე მონიშნულ დანარჩენ პროვინციებს თითო ტექნოპარკი გააჩნიათ. ტექნოპარკებში მოქმედ კომპანიებს კორპორაციულ და საშემოსავლო გადასახადებზე დიდი შეღავათები აქვთ დაწესებული 2023-2024 წლამდე. ხელისუფლება წყვეტს, მიზანშეწონილია თუ არა კონკრეტული კომპანიის ტექნოპარკში მოქმედება. ზონების ნაწილი უნივერსიტეტებთანაა დაფუძნებული, ნაწილი - კვლევით ორგანიზაციებთან, ზოგიერთი - დამოუკიდებლად. ზოგ ტექნოპარკში რამდენიმე ათეული, ზოგან კი რამდენიმე ასეული ადამიანი მუშაობს.

ნახ. 5. ანტალიის ტექნოპარკი

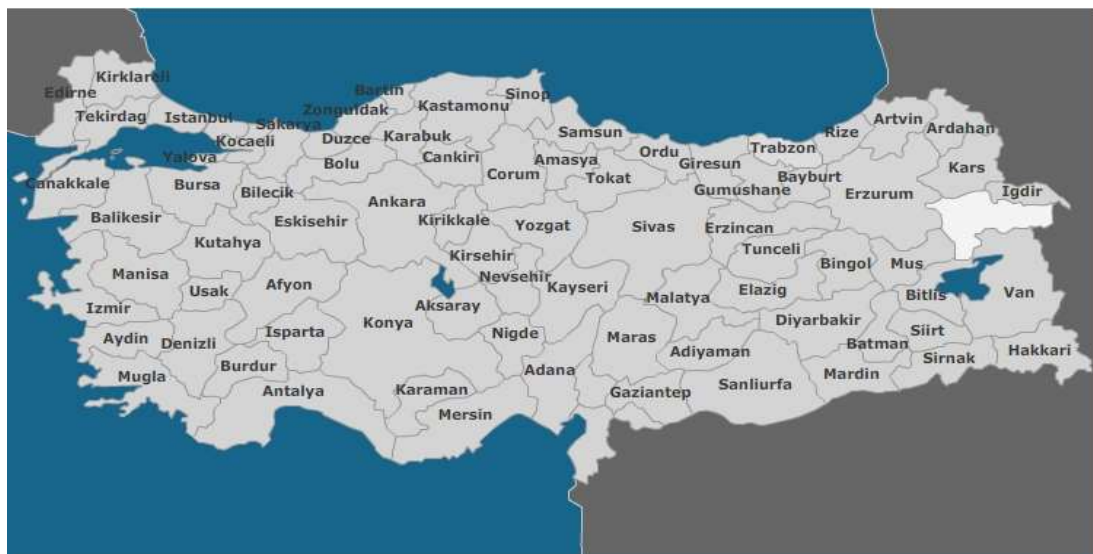
ნახ. 6. ტექნოლოგიების განვითარების ზონები თურქეთში

2000 წლიდან შეიქმნა სხვა ტიპის ზონები, ე.წ. *ორგანიზებული საწარმოო ზონები*⁸, რომლებსაც პირდაპირი კავშირი აქვთ ინოვაციასთან (უპირველეს ყოვლისა იმიტომ, რომ ისინი როგორც მთლიანად ქვეყნისთვის, ასევე პროვინციებისთვის ორგანიზაციულ ინოვაციას წარმოადგენდნენ). ამჟამად 276 ზონაა დაფუძნებული (იხ. ნახ. 7), რომელთაგან 181 მუშაობს, ხოლო 95 მშენებლობის პროცესშია. *ორგანიზებულ საწარმოო ზონებში* ტექნოპარკებთან შედარებით შეღავათები ნაკლებია, თუმცა საგრძნობი. მიწის შეძენა და გაყიდვა არ იბეგრება, კომპანია წარმოების გაშვების თარიღიდან დაწყებული 5 წლით უძრავი ქონების გადასახადისგან გათავისუფლებულია, დაბალია კომუნალური ხარჯებიც. დიდია

⁸ Organized Industrial Zones Law #4562, April 12, 2000

ზონაში მოქმედებისგან მიღებული სხვა სარგებელიც. საწარმოთა მაღალი კონცენტრაციის გამო ადვილია თანამშრომლობა, ცოდნის გადაცემა, დამატებითი ექსპერტიზის მიღება, იმ ოპერაციების ჩატარება, რომელიც საკუთარ ბაზაზე შეუძლებელია. ადვილია სწავლების ორგანიზება, მარკეტინგის ზოგიერთი ოპერაციის ჩატარება (მაგალითად, გამოფენებისა და პრეზენტაციების ერთობლივად მოწყობა). სხვა სიტყვებით, მცირდება მოლაპარაკებებისა და ოპერაციების/ტრანზაქციების ხარჯები.

ორგანიზებული საწარმოო ზონები მსხვილი წარმონაქმნებია. მათ რამდენიმე ჰექტარიდან რამდენიმე ასეულ ჰექტარამდე მიწის ნაკვეთები უკავიათ. ყველაზე მსხვილი ზონაა „ოსტიმი“ (Ostim) ანკარაში (იხ. ნახ. 8). მას 500 ჰა ნაკვეთი უკავია. ზონაში 5,000 მცირე და საშუალო საწარმო მოქმედებს (თურქეთის კანონმდებლობით საშუალოა საწარმო, სადაც 250-ზე ნაკლები მუშახელია). პერსონალის ჯამური რაოდენობა 50,000 აღემატება. ძირითადი დარგებია: მანქანებისა და მოწყობილობების წარმოება, ლითონდამუშავება, ელექტროტექნიკა და ელექტრონიკა, სამშენებლო მანქანები, ავტომშენებლობა, პლასტმასის და რეზინის ნაკეთობები, სამედიცინო აპარატურა. „ოსტიმისა“ და კიდევ 9 ორგანიზებული ზონის შექმნით წინა საუკუნის 90-იან წლებში მოხერხდა ანკარის ინდუსტრიულ ქალაქად გარდაქმნა. მანამდე იგი, როგორც დედაქალაქი, მოხელეთა და მომსახურების სფეროს ქალაქს წარმოადგენდა.

ნახ. 7. ორგანიზებული საწარმოო ზონები თურქეთში

ნახ. 8. ორგანიზებული საწარმოო ზონა „ოსტიმი“

კიდევ ერთი ტიპის ზონებია **თავისუფალი ზონები**, ისინი ქვეყნის საბაჟო საზღვრის გარეთ, გეოგრაფიულად კი ადმინისტრაციული საზღვრის შიგნით მდებარეობენ. 1985 წლიდან⁹ დაწყებული 20 ზონა შეიქმნა. აქედან მუშაობს 19. ზონები, ძირითადად, იქ მდებარეობენ, სადაც ხელმისაწვდომია კარგი სატრანსპორტო კომუნიკაციები. საქმე იმაშია, რომ იქ დაფუძნებული კომპანიები მნიშვნელოვანწილად ექსპორტზე მუშაობენ. მათთვის მნიშვნელოვანია პორტების სიახლოვე. ამ ზონებში ექსპორტზე ორიენტირებული ინვესტიციების მოზიდვა ხდება.

ზონაში მოქმედი კომპანიები მთლიანად (100%) თავისუფლდებიან: საბაჟო, კორპორაციული მოგების (საწარმოს შემთხვევაში), თანამშრომელთა საშემოსავლო (თუკი ზონაში წარმოებული პროდუქციის 85% ექსპორტზე გადის) გადასახადებისაგან. ზონაში წარმოებული პროდუქცია შეიძლება დარჩეს იქვე განუსაზღვრელი ვადით. მოგების გატანა შეუზღუდავადაა შესაძლებელი სხვა ქვეყნებში ან თურქეთში. დაშვებულია 100% უცხოური მფლობელობა. თურქეთისთვის თავისუფალი ზონებიც სერიოზულ ორგანიზაციულ ინოვაციას წარმოადგენდა. ქვეყნისთვის ასეთი ზონები განვითარების კერას წარმოადგენენ, განსაკუთრებით იმ შემთხვევაში, როდესაც ზონას საწარმოო (და არა სასაწყობო) პროფილი აქვს. ზონებში მომუშავე თურქი პერსონალი ახალ ცოდნას ითვისებდა, რომელიც შემდეგ თანდათან ვრცელდებოდა ქვეყანაში.

⁹ Free Zone Law # 3218, 1985

ნახ. 9. თავისუფალი ზონები თურქეთში

3.3. რეგიონული საინოვაციო სისტემები

1990 წელს დაფუძნდა *მცირე და საშუალო ბიზნესის განვითარებისა და მხარდაჭერის სააგენტო (KOSGEB)*¹⁰. მისი უმთავრესი დანიშნულებაა მცირე ინოვაციური საწარმოების დახმარება და გამრავლება. ამას ის რამდენიმე დირექციის მეშვეობით ახორციელებს, მათ შორისაა *ტექნოლოგიებისა და ინოვაციის დირექცია*. KOSGEB მჭიდროდ თანამშრომლობს მრეწველობისა და ვაჭრობის სამინისტროსთან. რეგიონებში გახსნილი განყოფილებების მეშვეობით იგი 22 სახის დახმარებას უწევს საწარმოებს. განყოფილებები ოთხი სახისაა: 25 საწარმოთა განვითარების ცენტრი (IGEM), გახსნილი ქვეყნის მთელ ტერიტორიაზე *ორგანიზებულ საწარმოო ზონებში*; უნივერსიტეტებში გახსნილი 18 *ტექნოლოგიის განვითარების ცენტრი (TEKMER)*; *ორგანიზებულ საწარმოო ზონებში* გახსნილი 10 *საცდელი ლაბორატორია* - ეხმარება მცირე საწარმოებს პროდუქციისა და მოწყობილობების გამოცდასა და ანალიზში, რაც სხვაგვარად მიუწვდომელი იქნებოდა მცირე საწარმოსათვის; 41 *სინერჯის ცენტრი*, ორგანიზებული არასამთავრობოებთან და სავაჭრო პალატებთან კოოპერაციით, იმ პროვინციებსა და ზონებში, სადაც განყოფილებები ჯერ არ გახსნილა.

ფორმალიზებული საინოვაციო პოლიტიკა თურქეთში ჩამოყალიბდა 2007 წელს *ეროვნული საინოვაციო ინიციატივის* სახით¹¹. მისი ქვეამოცანებია:

¹⁰ Law #3264, 1990

¹¹ Marina Ranga. A Triple Helix Systems Strategy for Enhancing Regional Innovation in Izmir. 9th INSME Conference, Izmir, May 22, 2013.

- ინოვაციის პროცესის მართვის რეგიონალიზაცია რეგიონული განვითარების სააგენტოებზე დაყრდნობით;
- რეგიონული ინოვაციის სტეიკჰოლდერების დადგენა და გაერთიანება;
- ინოვაციის მხარდამჭერი ზომების დეცენტრალიზაცია;
- ორი პილოტური რეგიონული საინოვაციო სისტემის განვითარება და გამოცდილების სხვა რეგიონებისთვის გადაცემა.

პირველი პილოტური რეგიონული საინოვაციო სისტემა განავითარეს იზმირში „იზმირის რეგიონული საინოვაციო სტრატეგიის საფუძველზე“, რომელიც ადგილობრივმა სტეიკჰოლდერებმა იზმირის რეგიონული განვითარების ცენტრის დაფინანსებით შეიმუშავეს. ეს სტეიკჰოლდერებია:

- 9 უნივერსიტეტი (4 სახელმწიფო და 5 კერძო), მათში არსებული 47 საინჟინრო ფაკულტეტით (ძირითადად, სახელმწიფო უნივერსიტეტებში);
- 20 საუნივერსიტეტო კვლევითი ცენტრი (სამ სახელმწიფო უნივერსიტეტში);
- უნივერსიტეტებს დაქვემდებარებული 27 კვლევითი ინსტიტუტი;
- სამინისტროების დაქვემდებარებაში მყოფი 8 კვლევითი ინსტიტუტი;
- 34 საშუალო ტექნიკური სასწავლებელი;
- 1 ტექნოლოგიების გადაცემის ცენტრი (Ege University)¹²;
- 1 ტექნოლოგიების განვითარების ცენტრი (Ege University, KOSGEB-ის დაფუძნებული);
- 1 ტექნოპარკი;
- 23,750 საწარმო (99,8% მიკრო, მცირე და საშუალო, 0,1% - დიდი (მათ შორის 7 შედის თურქეთის 100 უმსხვილესი საწარმოს სიაში));
- იზმირის სავაჭრო პალატა;
- იზმირის რეგიონული განვითარების სააგენტო (განვითარების სამინისტრო);
- სხვა სამინისტროებისა და უწყებების წარმომადგენლობები იზმირის რეგიონში (KOSGEB, TUBİTAK, მეცნიერების, მრეწველობისა და ტექნოლოგიების სამინისტრო და სხვა).

იზმირის უნივერსიტეტებში და კვლევით ინსტიტუტებში 7,300 მკვლევარი მუშაობს. საწარმოების უმთავრესი მიმართულებებია ავტომშენებლობა, ქიმია, ფარმაცია, კვების პროდუქტები, მანქანები და იარაღები, ქსოვილები. შესაბამის კოორდინაციისა და თანამშრომლობის გაფართოებას მნიშვნელოვანი შედეგების მოტანა შეუძლია. იზმირის რეგიონული საინოვაციო სისტემის განვითარების მიზანია რეგიონის კონკურენტუნარიანობის, აგრეთვე ინოვაციური მცირე და საშუალო საწარმოების რაოდენობის გაზრდა,

¹² ტექნოლოგიების გადაცემის ცენტრები იქმნება ან უნივერსიტეტის, ან მთავრობის ინიციატივით (მაგალითად, TUBİTAK-მა გამოაცხადა კონკურსი უნივერსიტეტებში 10 ცენტრის შესაქმნელად. 10 უნივერსიტეტი წლიურად მიიღებს 1 მლნ. თურქულ ლირას ცენტრების მუშაობის უზრუნველსაყოფად).

პროდუქციისა და პროცესების განახლება. ამჟამად ანალოგიური სისტემების სრულყოფის პროცესში სხვა რეგიონებიც ჩაერთვნენ.

4. დასკვნა

რეგიონული საინოვაციო პოლიტიკა ძლიერ არის დამოკიდებული ქვეყნის რეგიონების მოწყობისა და მართვის ტრადიციაზე. ნაჩვენებია, აგრეთვე, ადგილობრივი და ცენტრალური მთავრობის როლი რეგიონული საინოვაციო პოლიტიკის შემუშავებასა და განხორციელებაში. ეს როლი განსხვავებულია სლოვაკეთსა და თურქეთში, რადგანაც განსხვავებულია ამ ქვეყნების მართვის დეცენტრალიზაციის ხარისხი. მიუხედავად ამისა, ორივე ქვეყანაში შემუშავებულია და მოქმედებს რეგიონული ინოვაციის ის ინსტრუმენტები, რომელიც ევროკავშირის საერთო გამოცდილებას და სტრატეგიულ დოკუმენტებს შეესაბამება. ორივე ქვეყანაში საინოვაციო პროცესში, ჩართული არიან იგივე მოთამაშეები (ისევე, როგორც ევროკავშირის ყველა ქვეყანაში). თუმცა არსებობს განსხვავებაც. მაგალითად, თურქეთი უფრო აქტიურად იყენებს *თავისუფალ ზონებსა და ორგანიზებულ ინდუსტრიულ ზონებს*, რომლებიც ევროკავშირის წევრ ქვეყნებში ნაკლებადაა გამოყენებული. სლოვაკეთში კი, თურქეთისგან განსხვავებით გაცილებით მნიშვნელოვან როლს თამაშობს თვითმმართველობების ინიციატივები. საქართველოს, როგორც არაწევრ, არაკანდიდატ ქვეყანას მოქმედებაში შედარებით მეტი თავისუფლება გააჩნია და, აქედან გამომდინარე, შეუძლია ორივე ქვეყნის გამოცდილება გამოიყენოს. უფრო მეტიც, მიმდინარე ეტაპზე მას, გარკვეული სიფრთხილით, სხვა, არაევროპული ქვეყნების გამოცდილების გამოყენებაც შეუძლია. როგორც ჩანს, იმის გათვალისწინებით, რომ საქართველოს რეგიონები მრავალი ნიშნით ერთმანეთისგან ძლიერ განსხვავდება, მათ საინოვაციო სტრატეგიაში შეიძლება აპრობირებული ინსტრუმენტების სხვადასხვა ნაზავი იყოს გამოყენებული.